

УДК 332.1:[338.43:634.8](477)

Н. О. Аверчева,
к. е. н., доцент, в. о. завідувача кафедри загальноекономічної підготовки,
Херсонський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0003— 4534-639X

DOI: 10.32702/2306-6792.2021.23.39

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВИНОГРАДАРСТВА І ВИНОРОбСТВА В УКРАЇНІ

N. Avercheva,
PhD in Economics, Associate Professor, Head of the Department
of General Economic Training, Kherson State Agrarian and Economic University

THE REGIONAL DIMENSIONS OF THE DEVELOPMENT OF WINE AND VINE GROWING IN UKRAINE

У статті обґрунтовані теоретичні та практичні аспекти розвитку виноградарства і виноробства на рівні основних регіонів. Проаналізовано вплив основних факторів на валове виробництво винограду, визначені причини скорочення площ насаджень та низького рівня урожайності виноградників. Проведено економічну оцінку регіональних особливостей розвитку галузі, досліджено динаміку урожайності, площ насаджень винограду та валових зборів винограду у різних господарських формуваннях. Структуровано регіональні особливості розвитку галузі, досліджено динаміку виробництва і реалізації продукції за номенклатурними групами та суб'єктами господарської діяльності. Нада-на характеристика провідних підприємств виноградарсько-виноробного підкомплексу Причорноморського регіону. Запропоновано до впровадження заходи регіональної програми розвитку галузі щодо збільшення обсягів виробництва на інноваційній основі та розвитку ринкової інфраструктури, що забезпечить відродження сировинної бази виноробства, сприятиме формуванню високого рівня конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на внутрішньому ринку та реалізації потенціалу галузі в кожному регіоні.

The article shows the theoretical and practical dimensions of the development of vine growing and winemaking at the level of the main regions. Emphasis has been placed on the social aspects of the development of vine growing and winemaking, in particular with regard to meeting the needs of the market, increasing employment and income of the population, and formation of revenues to budgets of different levels. The level of production and consumption of grapes and wine per person was researched. The influence of the main factors on the production of grapes was analyzed, and the reasons for the decrease in the area of plantations and the low-level of winemaking yields were determined. An economic assessment of the regional features of the develop of the industry was carried out, and the dynamics of yield, area of grape planting and gross grape collection in economic formations were investigated. A study of the level of prices of grapes shows a constant increase and significant differences between regions and varieties of grapes. The regional peculiarities of the industry development are structured, the dynamics of production and sales of products by the nomenclature groups and subjects of economic activity are investigated. It has been established that each winemaking district is differs by natural and socio-economic conditions of formation and development of vine growing and winemaking subcomplex. In the main vine growing and winemaking regions of Ukraine (Odessa, Mykolaiv, Kherson and Transcarpathian regions) there are objects that differ by their individuality and produce certain brands of wines have wide sales markets. The characteristic of leading enterprises of vine growing and winemaking subcomplex of Black Sea region is given. It is proposed to implement a measure of the regional program of industry development to increase production on an innovative basis and develop market infrastructure, which as a result will eventually ensure the revival

of the raw material base of winemaking, will contribute to the competitive prices for products, will meet the needs of the market, stimulate efficient utilization of production capacities by using raw materials of their own to saturate the domestic market and to develop the export potential of the industry.

Ключові слова: регіони, виноградарство, виноробство, обсяги виробництва, реалізація, ефективність, рентабельність.

Key words: regions, vine growing, winemaking, volumes of manufacture, implementation, efficiency, profitability.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Значення виноградарства і виноробства в економічній системі країни обумовлено зростанням її соціального спрямування щодо забезпечення потреб ринку у якісній і різноманітній продукції, створення додаткових робочих місць і формування доходів працівників, спрямування податків і зборів до бюджетів виноградарських регіонів України. Важливою складовою комплексного розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу є розвиток внутрішнього туризму, підвищення культури споживання алкогольних напоїв населенням, створення продукції з високою доданою вартістю, яка може задовольнити вимоги ринку провідних країн на основі власних якісних брендів. Розвиток галузі виноградарства у сільській місцевості сприяє створенню нових робочих місць, що зменшує соціальну напругу і вирішує цілий ряд соціальних проблем села. Виноробство сприяє зниженню сезонності виробництва, забезпечує стабільну зайнятість, більш рівномірне надходження доходів підприємств.

Проте відбувається постійне скорочення виробництва у виноградарсько-виноробному комплексі, яке зумовлена не лише втратою значних площ виноградних насаджень внаслідок анексії АР Крим, а й скороченням виробництва у інших виноградарських регіонах України. У цілому в чотирьох областях країни нині зосереджено 95 % усіх насаджень винограду, тому дослідження регіонального рівня дозволить визначити загальні тенденції розвитку галузі.

На сучасному етапі проблемними на національному та регіональному рівні залишаються питання врегулювання земельних відносин та раціоналізації землекористування виноградарських господарств, розробка юридичного та технічного оформлення права оренди землі під виноградники, формування ринку земель сільськогосподарського призначення. До загальних проблем розвитку галузі на сучасному етапі, які вимагають термінового вирішення,

слід також віднести: створення великої кількості малих виноробних господарств, підвищення рівня конкуренції на ринку, що вимагає врегулювання їх діяльності на державному рівні щодо якості продукції, оподаткування, екології та інших аспектів; низький рівень продуктивності насаджень через садивний матеріал низьких селекційних категорій, невідповідність сортового складу виноградних насаджень вимогам виноробства; низька ефективність виробництва винограду, яка зумовлена високою долею старих та зріджених виноградних насаджень, що підвищує собівартість і знижує конкурентоспроможність вітчизняної виноробної продукції. Ці проблеми актуалізують обрану тему дослідження.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання розвитку виноградарства і виноробства, регіональні аспекти, ефективність використання насаджень та ресурсного потенціалу виноробства досліджували Ільчук М.М., Дмитрук М.І., Кареба М.І., Хохлова Ю.Ю., Попова М.М., Авласенко О. А. [1—4].

Галузь виноградарства і виноробства України має потужний виробничий і природно-кліматичний потенціал, використання якого формує конкурентні переваги вітчизняних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринку. Власні конкурентні переваги формують кожний з виноробних регіонів України. Географічна специфіка України є виключно сприятливою для розвитку виноградарства та виноробства. 15 виноградарських макрозон та 58 мікрозон мають спонукати розробку програм державної підтримки сектору для використання його потужного потенціалу та поліпшення позицій України на світовому ринку винопродуктів [5, с. 93—99].

Основними причинами дестабілізації виноградарства є: закладання виноградників без урахування природно-екологічних факторів; нераціональний сортовий склад насаджень;

низька якість посадкового матеріалу винограду; низький рівень агротехнічного стану виноградників; стагнація економіки України [6, с. 38—42; 7, с. 6—9].

З метою забезпечення вискоєфективного розвитку виноградарства і виноробства Москаленко Д.М., Сильчук Т.А., Зуйко В.І. вважають за необхідне формування організаційно-економічного механізму, в якому поєднують зусилля держава, виробники, населення, різні інституційні структури та діють важелі формування конкурентних переваг на рівні окремих територій, регіонів. На державному рівні важливо створити умови залучення кредитно-фінансових механізмів підтримки малого і середнього бізнесу у сфері виноградарства та виноробства, суміжних з ними послуг торгівлі, туризму, готельно-ресторанного бізнесу [8, с. 33—37].

Більш детальне вивчення проблемних питань розвитку галузі на регіональному рівні та визначення перспективних напрямів використання ресурсного потенціалу доповнить наукові дослідження за зазначеною тематикою.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є визначення причин складної ситуації у галузі на рівні основних виноробних регіонів та обґрунтування напрямів підвищення їх виробничого потенціалу та зміцнення конкурентних позицій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У структурі виробництва винограду і вина України за кількістю виробленої продукції, основні виноробні регіони — Одеська, Закарпатська, Херсонська та Миколаївська області, які є центрами розвитку виноградарства і виноробства в Україні, тут наявна необхідна виробнича і ринкова інфраструктура, високорозвинений виноробний комплекс у різних за розмірами та організаційно-правовими формами підприємствах, які вже сформували власні торговельні марки і бренди. Деякі підприємства мають багаторічну історію розвитку, безцінний досвід вирощування винограду і переробки його на вино. Сектор малого бізнесу використовує в основному потенціал господарств населення, створює власний унікальний продукт за смаковими якостями та інгредієнтами, займає частку ринку крафтової продукції.

За даними асоціації "Виноградарі і винороби України", в Одеській області вирощується в середньому половина українського винограду, і на цей же регіон припадає понад 50% вироб-

ництва вітчизняних вин. Найбільш відомими виноробними підприємствами Півдня України вважаються "Одесавинпром" та "Одеський коньячний завод". Більша частина продукції виготовляється великими підприємствами, одне з яких — ТОВ "Промислово-торговельна компанія "Шабо", яка щомісяця випускає близько 1 млн пляшок вина та 1,6 млн пляшок коньяку. Підприємство працює переважно на власній сировині, а в разі нестачі закуповує виноград у місцевих фермерів.

Пергат А.П., досліджуючи винний туризм в Україні, характеризує Херсонщину як унікальну і своєрідну виноробну область України, із сприятливими умовами для вирощування виноградної культури, специфічними ґрунтово-кліматичними умовами місцевості, які дають змогу виробляти тонкі, ніжні, свіжі столові і досить екстрактивні десертні вина. Миколаївська область представлена заводом "Коблево", який вважається одним із потужних виноробних підприємств України. Завод було побудовано у 1982 р. та налічує у своєму володінні понад 2 500 га виноградних плантацій. Також у Миколаївській області випускається винна продукція АТ "Радсад", добре відома як в Україні, так і за кордоном [9, с. 85—89].

Регіоном із стійкими традиціями виноградарства та виноробства є Закарпаття. На відміну від південних регіонів, Закарпаття характеризується розвитком малих і середніх виноробних підприємств, великі підприємства майже відсутні. Основна частина виноробних потужностей розташована у приватних садибах і господарствах населення. У рік такі підприємства виробляють від 1 тис. до 25—30 тис. літрів вина, а площі виноградних плантацій невеликі — від 0,2 до 7 га.

Економічну оцінку розвитку галузі виноградарства і його ролі у задоволенні потреб населення надає визначення рівня споживання винограду і вина населенням та порівняння даних показників із нормативами, які встановлюють на рівні науково-дослідних установ гігієни харчування. Виробництво винограду на одну особу у 2020 р. було на рівні 7 кг, що становить 70 % до показника 2000 р. Рекомендована норма споживання винограду у свіжому вигляді становить 8—10 кг, а фактично знаходиться на рівні 1 кг, адже значна частина виробленої продукції йде на переробку, а не на споживання населенням. Слід враховувати, що у статистичних даних щодо споживання винограду на одну особу не виділяють окремо виноград, а відображають у групі "Плоди, ягоди, виноград", що ускладнює аналіз рівня задоволення потреб

населення саме у даному виді продукції. Проте, слід відзначити, що споживання населенням плодів, ягід і винограду у 2020 р. становить 56,5 кг, що майже вдвічі більше рівня 2000 р., проте також не відповідає нормі споживання, мінімальний рівень якої — 68 кг, а раціональний — 90 кг (табл. 1).

У 2019 р. рівень споживання сухих вин в Україні становив 4,1 л на особу, з яких 2,4 л — вино українського виробництва. В Європейських країнах із стійкими традиціями споживання вина на одну особу перевищує 40—50 л [9].

Щоб забезпечити розвиток виноробної промисловості в країні необхідно створити умови для зростання рівня споживання вина в розрахунку на одну особу. Це досить тривалий процес, у результаті якого необхідно змінити смаки і традиції щодо споживання алкогольних напоїв, формувати культуру споживання вина, переконати дорослу частину населення у якості і корисних властивостях споживання вина вітчизняного виробництва на противагу міцним напоям, які займають значну питому вагу у споживанні алкогольних напоїв.

Обсяги виробництва вина в Україні значно зменшилися за десятирічний період дослідження. Вина ігристого із свіжого винограду у 2020 р. вироблено на 58,5 % менше, ніж у 2011 р., вина з фактичною концентрацією спирту до 15% — на 45,3 % менше, а з концентра-

Таблиця 1. Виробництво і споживання винограду на одну особу, кг

Показники	Роки								2020 р. у % до 2000 р.
	2000	2005	2010	2015	2017	2018	2019	2020	
Виробництво	10	9	9	9	10	11	9	7	70,0
Споживання плодів, ягід і винограду, кг	29,3	37,1	48,0	50,9	52,8	57,8	58,7	56,5	192,8

цією спирту більше 15% — у 11,7 разів менше (табл. 2).

У 2020 р. очікуваний показник виробництва винопродукції складав в цілому близько 10 млн декалітрів, тоді як ще 2018 р. він сягав 19,7 млн дал. [10, с. 106—110].

Обсяги виробництва вина і винопродукції мають пряму залежність від площ виноградних насаджень та рівня урожайності. Складною проблемою виноградарських підприємств є не тільки старіння виноградних насаджень, а й їх низька продуктивність через відсутність нових насаджень і високоврожайних сортів.

Таблиця 2. Виробництво вина виноградного в Україні, тис. дал.

Показники	Роки										2020 р. у % до 2011 р.
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	
Вино ігристе із свіжого винограду	5460	5466	5357	3645	4754	5741	3733	3399	2673	2266	41,5
Вино з фактичною концентрацією спирту до 15%	11434	8610	7316	4748	6685	6532	7475	7563	6424	6256	54,7
Вино з концентрацією спирту більше 15%	5326	4035	4280	2409	1200	1132	854	800	742	455,8	8,6

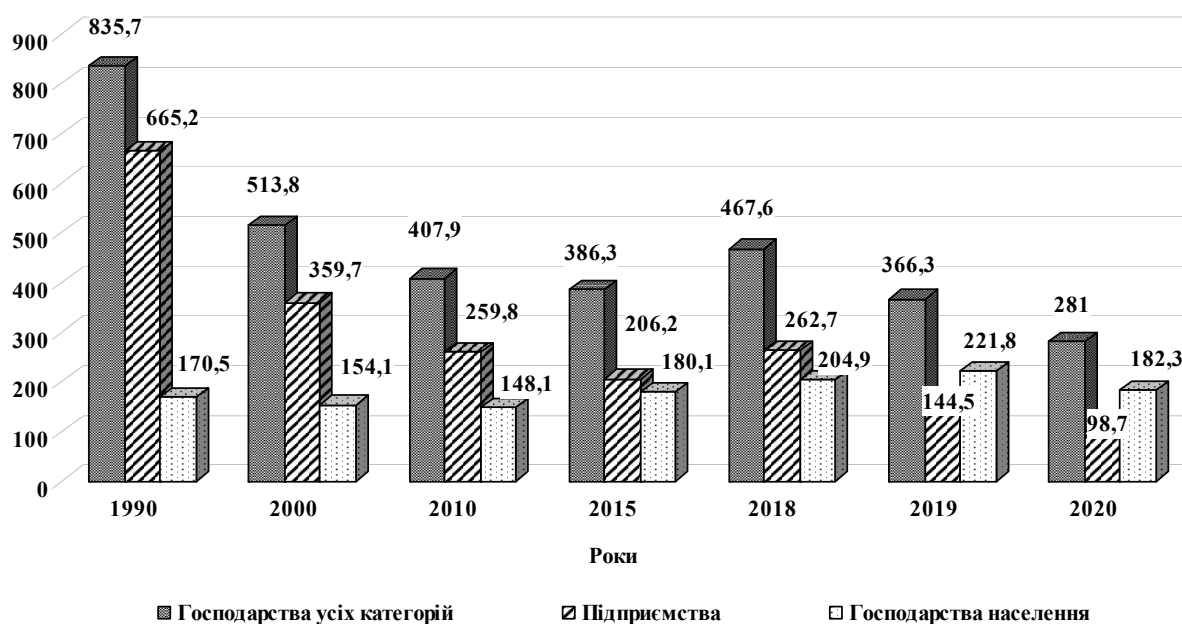

Рис. 1. Динаміка валового збору винограду в Україні за категоріями господарств, тис. т

За останні роки у господарствах всіх форм власності скорочуються загальні площі виноградників, оскільки площі нових насаджень менші, ніж виведені з експлуатації. У 2020 площа плодоносних виноградних насаджень зменшилася до 37,2 тис. га, що свідчить про поступову відмову сільськогосподарських товаровиробників від даного виду виробництва. Це, на думку фахівців, критична межа для галузі виноробства, адже з такою кількістю неможливо забезпечити підприємства вітчизняною сировиною. Також проблеми розвитку виноградарства пов'язані з високою капіталомісткістю

створення сучасного винограднику (капіталовкладення на 1 га складають понад 100 тис. грн) та тривалим періодом його окупності. Тривалість створення виноградника становить чотири роки і більше, а період інтенсивної його експлуатації — 20—25 років. У 2020 р. у країні вироблено 281 тис. т винограду, що становить лише 54,7 % до рівня 2000 р. Основним фактором зниження валового збору є скорочення площ насаджень у плодоносному віці — від 99,4 до 37,2 тис. га (рис. 1).

Рівень урожайності виноградників має найвищі показники у 2017—2019 рр., коли сягав позначки 114,9 ц/га. Урожайність винограду в Україні, незважаючи на окремі сприятливі періоди, у цілому залишається низькою. Так, середньорічний рівень урожайності в 2020 р. становив 75,6 ц/га, тоді як в європейських країнах перевищує 100—120 ц/га.

За категоріями господарств рівень урожайності значно відрізняється, що викликає ще більше питань щодо негативних процесів скорочення виробництва в галузі. У підприємствах вироблено у 2020 р. 98,7 тис. т винограду, що становить 35 % від загальних обсягів. Площі насаджень скорочено за період 2000—2020 рр. від 97,6 до 26,2 тис. га — у 3,6 рази, а порівняно з 1990 р. — у 6 разів. Урожайність винограду у підприємствах має низький рівень і становить у 2020 р. 40,3 ц/га, що менше 2018 р. вдвічі. Тенденцією останніх трьох років є скорочення урожайності від 93,6 до 40,3 ц/га (рис. 2).

У господарствах населення площа насаджень — 12,9 тис. га при досить високій врожайності — 144,1 ц/га. Це забезпечує даній кате-

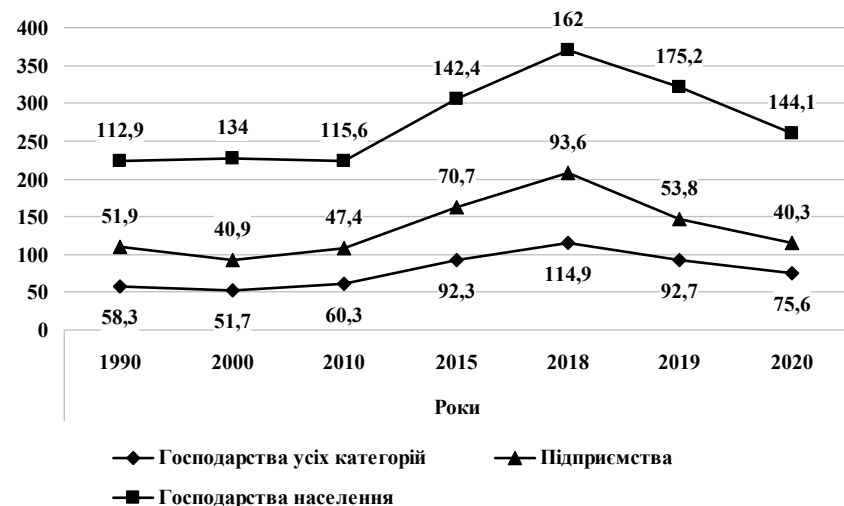

Рис. 2. Рівень урожайності винограду за категоріями господарств, ц/га

Таблиця 3. Динаміка виробництва винограду за регіонами

Регіони	Роки						2020 р. у % до 2000 р.
	2000	2010	2015	2018	2019	2020	
Площа виноградників у плодоносному віці, тис. га							
Україна	99,4	67,6	41,8	40,7	39,5	37,2	37,4
АР Крим	40,1	23,8	-
Закарпатська	4,9	3,9	3,7	3,4	3,4	3,2	65,3
Миколаївська	6,8	5,3	5,8	5,4	5,3	5,0	73,5
Одеська	40,3	28,0	25,5	25,2	24,4	22,8	56,6
Херсонська	5,4	4,5	4,8	4,7	4,5	4,3	79,6
Виробництво винограду, тис. т							
Україна	513,8	407,9	386,3	467,6	366,3	281,0	54,7
АР Крим	179,4	111,9	-
Закарпатська	41,9	20,3	27,2	26,6	26,7	26,8	64,0
Миколаївська	30,2	38,9	50,8	62,1	30,6	21,9	72,5
Одеська	201,4	175,1	238,7	296,7	241,7	169,8	84,3
Херсонська	26,3	29,3	36,9	39,0	22,4	20,1	76,4
Урожайність, ц/га							
Україна	51,7	60,3	92,3	114,9	92,7	75,6	146,2
АР Крим	44,8	47,0	-
Закарпатська	86,1	51,7	73,9	78,2	79,4	83,8	97,3
Миколаївська	44,8	73,2	87,5	115,0	58,2	43,6	97,3
Одеська	50,0	62,5	93,5	117,8	99,2	74,7	149,4
Херсонська	49,2	65,3	77,2	82,5	49,4	47,1	95,7

горії виробників 182,3 тис. т врожаю винограду і частку 64,9 % від загального виробництва. тоді як у 1990 р. участь господарств населення у валовому виробництві оцінювалась на рівні 20 %, у 2000 р. — 30 %, а за останні 20 років зростає до 65 % у загальному валовому зборі. Зростання питомої ваги господарств населення свідчить про перехід галузі на дрібнотоварну основу. При цьому великі переробні підприємства не можуть бути забезпечені сировиною в необхідній кількості і відповідної якості, оскільки господарства населення не мають з ними зв'язків, не зацікавлені в об'єднанні для формування великих партій продукції, здійснюють

переробку винограду на вино самостійно і реалізують на місцевих ринках. Отже, скорочення виробництва винограду у підприємствах негативно впливає на обсяги виробництва вина.

Дослідження динаміки виробництва винограду за регіонами підтверджує загальні тенденції по країні. Так у Закарпатській області площа виноградних насаджень у 2020 р. на 34,7 % менша, ніж у 2000 р., у Миколаївській — на 26,5 %, в Одеській — на 43,4 %, в Херсонській — на 20,4 %. Найбільші площі насаджень, урожайність і валові збори концентровані в Одеській області, яка займає лідируючі позиції серед основних виноградарських областей (табл. 3).

Тільки в Одеській області рівень урожайності виноградних насаджень у 2020 р. перевищує показники 1990 р. та 2000 р. В інших областях урожайність нижча, що свідчить про недостатній рівень впровадження нових сортів, порушення технологічних вимог, значну залежність від впливу факторів зовнішнього середовища.

Питома вага Закарпатської області у валовому виробництві становить 9,5 %, Миколаївської — 7,8 %, Одеської — 60,4 %, а Херсонської — 7,1 % (рис. 3).

Від розвитку виноградарства залежить і стан виноробної галузі, функціонування якої супроводжується негативною динамікою (табл. 4).

За три роки 2018—2020 р. обсяги переробки винограду зменшилися від 274051,9 до 75982,3 т, або у 3,6 рази. Через неврожай і негативний вплив кліматичних умов обсяги переробки в Одеській області у 2,5 рази менші у 2020 р. порівняно з 2018 р., у Миколаївській — у 6,4 рази.

Середня ціна реалізації винограду на переробку становить у 2020 р. 6608,4 грн /т, що вище на 21,0%, ніж у 2018 р. Проте приріст ціни не став стимулом до нарощування обсягів виробництва продукції, оскільки паралельно зростали ціни на сировинні і матеріальні ресурси, які споживає галузь.

Каламан О.Б. вважає, що ціноутворення є найбільш важливим інструментом ефективною взаємодії і розвитку учасників ринку продукції виноградарства та виноробства. Пропонує використовувати поетапний підхід до розрахунків ціни. Спочатку визначати рівень закупівельних цін на сировину, потім державно-роздрібних і оптових цін на виноматеріал.

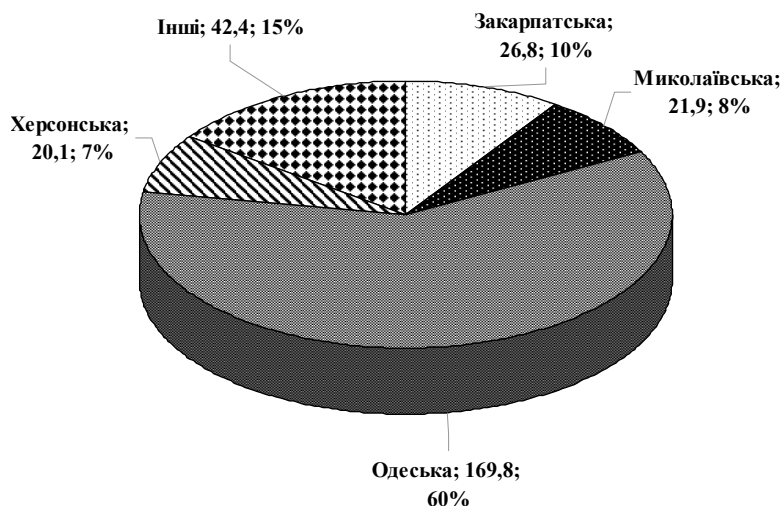

Рис. 3. Структура валового збору винограду за регіонами у 2020 р.

Таблиця 4. Переробка та ціна реалізації винограду на виноматеріали за регіонами

Регіони	Перероблено винограду на виноматеріали, т			Середня ціна реалізації, грн / т		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020
Україна - всього	274051,9	124226,6	75982,3	5463,3	5453,7	6608,4
Закарпатська	к	к	к	к	к	к
Миколаївська	98076,6	20973,9	15363,9	4698,0	6445,8	7807,2
Одеська	142944,2	83452,1	56391,1	5853,0	4536,4	6153,9
Херсонська	29693,6	14926,5	к	8753,8	7861,4	к

Таблиця 5. Переробка винограду на виноматеріали за сортами, т

Найменування сортів винограду	Роки			Середня ціна реалізації за 1 т, грн у 2020 р.
	2018	2019	2020	
Перероблено винограду за сортами - усього	274051,9	124226,6	75982,3	6608,4
з нього:				
Аліготе	29001,2	14056,0	7204,3	6689,0
Бастардо магарацький	7771,8	2874,3	2320,9	8506,5
Каберне Совіньйон	25939,3	12891,2	9862,0	7026,9
Мерло	14802,5	6662,1	3459,1	7499,9
Мускат (білий, рожевий, Отгонель і т.ін.)	19788,5	8391,8	7942,2	6665,2
Одеський чорний	7461,5	3110,2	2415,5	6035,3
Піно (білий, чорний, сірий)	12122,6	5061,4	4597,5	6386,4
Рислінг (рейнський, італійський)	12401,2	8483,9	5342,2	5566,6
Ркацителі	15396,2	5458,5	3830,8	7887,3
Первенець Магарача	к	к	-	-
Подарок Магарача	к	к	-	-
Сапераві (північний)	10745,7	4352,8	3301,9	7720,1
Сильванер	к	к	к	-
Совіньйон (білий, зелений)	12248,8	6031,2	4131,4	6439,8
Сухоліманський	4463,9	954,4	1147,6	4655,6
Трам'янер рожевий	4782,7	1893,4	1198,4	6482,4
Фетяська (Леанка)	4242,2	2004,6	к	к
Цитронний Магарача	к	к	к	-
Шардоне	23756,5	11357,1	7537,3	7221,0
Інші	64751,4	30280,9	10748,6	5259,0

Такий методичний принцип дає можливість відстежити та обґрунтувати їх рівень на шляху просування продукції від товаровиробника до кінцевого споживача у різних сферах використання. Цей підхід є комплексним і означає, що сезонні і регіональні обґрунтування витрат слід проводити не менше як три рази на рік: на початку року, на початку і в кінці збирання врожаю [11, с. 64—68].

Структуру переробки винограду на виноматеріали за сортами відображає таблиця 5.

Оптимальним повинно бути комплексне вирішення проблеми протиріччя між потребою виноробного виробництва у сировині й можливостями сировинної бази: поступове зниження імпорту виноматеріалів і наливом вина з одночасним розвитком вітчизняної сировинної бази на основі впровадження інноваційно-інтенсивних технологій виробництва винограду, які забезпечують його ефективність за рахунок зростання врожайності виноградних насаджень та підвищення якості продукції [12].

Україна має достатній потенціал для розвитку галузі і виробництва якісної продукції, проте низка проблем соціально-економічного та техніко-технологічного характеру заважають їй ефективно функціонувати та розвинути.

Россоха В.В., Петриченко О.А. визначили, що при чисельності населення віком старше 21 року в Україні 33,1 млн осіб, 70% української продукції на ринку, доведення рівня споживання до 15 л вина на особу в рік, збільшить потенціал ринку вітчизняного вина до 34 755 тис. дал, що перевищує його ємність у 2019 р. майже у 3,7 рази, а при споживанні 20 л вина (46 340 тис. дал) — у 5,1 рази [13, с. 17—29].

Завдяки останнім кліматичним змінам, географія виноградарства України значно розширилась на північ і 2021 р., охоплює майже всю Україну. А саме — поширилась ще на 15 областей, що в майбутньому призведе до зростання площ виноградників. Це є однозначно поштовхом для розвитку та дослідження цих виноградарських зон стосовно того, які саме сорти підходять під ці нові погодні умови [14].

Таблиця 6. Провідні підприємства виноградарсько-виноробного підкомплексу за Причорноморського регіону

Підприємства	Особливості діяльності
АТ «KOBLEVO»	На підприємстві виготовляється більше 80 сортів вин: столові: сухі, напівсухі й напівсолодкі, кріплені, які поділяються на міцні й десертні, ігристі та вермути. На виробництві використовується надсучасне обладнання та європейські інновації. Виноматеріал зберігають у сховищі, об'єм якого складає близько 20 мільйонів літрів
ТОВ «Інкерман Україна»	Здійснює виробництво тихих та ігристих вин під брендом Inkerman для реалізації на території України. Тихі вина виробляються в м. Нова Каховка Херсонської обл. і смт. Великодолинське, Одеської обл., ігристі в Одесі. Обсяг виробництва компанії у 2018 р. сягнув майже 8 млн пляшок на рік. Компанія виготовляє широкий спектр якісних натуральних вин: від молодих столових та ординарних до витриманих найвищої якості, що залишаються гордістю українського виноробства
Завод «Винтрест»	Господарство оснащене сучасним обладнанням з Франції, Італії та Німеччини. На базі господарства росте більше 12 європейських сортів винограду. Виноробня єдина в Україні, що вирощує і виробляє сортові вина з сорту Піно Менсь
Виноробне господарство князя П.М. Трубецького	Було реалізовано проект виноробні європейського рівня для виробництва сухих вин за класичними французькими технологіями. Вина підприємства завоювали міжнародне визнання і посіли своє місце на українському ринку преміальних авторських теруарних українських вин
Агрофірма радгосп «Білозерський»	Один з найбільших в Україні виробників саджанців, що складають близько 80% від усіх вирощених в країні. Використовується технологічне обладнання Італійського та Болгарського виробництва. Об'єм виробництва вина сягає 3,5 млн літрів на рік. Розлив у пляшки 30 тисяч пляшок на рік
ПрАТ «Дім марочних коньяків «Таврія»	Торгова марка представлена лімітованою серією: Ркацителі і Каберне. У рік розливається не більше 3000 пляшок. Власні виноградники в екологічно чистій зоні України. Ручний збір сировини, сортування і унікальна технологія первинного виноробства з витримкою у бочці французького дубу не менше 6 місяців
Виноробні	«Одесос», «Вина Гулієвих», «Beukush winery», Сімейна виноробня «Курінь», «Don Alejandro Winery», «SliVino», «Babchuk Winery», «Ольвія нуво», «Manzul Winehouse», сімейні виноробні Мар'яна Шевченко «Клара Марсала»

Кожен виноробний район виділяється своїми природними і соціально-економічними умовами формування і розвитку виноградно-виноробного підкомплексу. У головних виноградарсько-виноробних регіонах України (Одеська, Миколаївська, Херсонська і Закарпатська області) є об'єкти, що відрізняються своєю індивідуальністю і виробляють певні марки вин.

Причорноморський регіон справедливо вважається одним із найдревніших виноробних регіонів України. Рівнинне виноградарство, в основному, призначене для вирощування столових сортів та сортів, придатних для виготовлення ординарних вин. Для Одеської, Миколаївської та частини Херсонської областей є характерною м'яка зима, що дуже важливо для теплолюбної виноградної лози. Зокрема, саме на межі Північного Причорномор'я проходить межа неукривної промислової культури. Тепла та помірна волога осінь сприяє нормальному розвитку та стиглості виноградних ягід, посушливі періоди перед збором винограду дають змогу отримати виноград високої якості (табл. 6).

Кожне підприємство має свою унікальну методику виробництва вина, намагається впроваджувати сучасні технології, популяризувати власну торговельну марку і якісні характеристики вина. Зокрема, "Коблево" чи не єдине виноробне підприємство в Україні, яке використовує машинний збір винограду, але для преміального виноматеріалу збір винограду відбувається тільки руками. Вина торгової марки "Коблево" експортуються до Польщі, Туреччини, Грузії, Норвегії.

ТОВ "Інкерман Україна" для виробництва вина використовуються тільки найкращі виноматеріали українського й імпортного походження. Компанія повністю контролює процеси збору врожаю, транспортування, переробки, бродіння, витримки і розливу вина у пляшки. Підприємство має добре сегментований та диверсифікований продуктовий портфель, які підвищують його конкурентні позиції на ринку. Серед найбільш відомих та популярних колекцій — "Класична колекція", що є еталонною колекцією ординарних вин України, "Prima Magia", яка була зорієнтована на вибагливого споживача, що віддає перевагу європейській стилістиці вин; преміальна колекція "Reserve", витримана у дубових бочках.

На виноробні Завод "Винтрест" проводять екскурсії та дегустації вин у супроводі професійного сомельє. Щороку для власного виробництва керівництво компанії відбирає кращі виноматеріали виключно з урожаю власних виноградників. Тому вина завжди випускаються лімітованою серією.

"Виноробне господарство князя П. М. Трубецького" — унікальний об'єкт винного туризму в Україні. Збір врожаю приваблює на виноробню Трубецького велику кількість туристів не лише з України, але й з Європи. У 2013 р. була завершена реконструкція історичної будівлі виноробні 1900 року з вежею та оглядовим майданчиком, в якому обладнано дегустаційні зали, встановлено 8 галерей винних підвалів часів Трубецького, які використовуються для витримки та зберігання вин. На території є готель на 10 номерів та атмосферний банкет-хол у старовинному крилі виноробні.

У ПрАТ "Дім марочних коньяків "Таврія" з 2016 р. бере початок робота фахівців з вином. Зареєстровано власну винну торгову марку ASKANO VALLEY. Преміальне витримане крафтове вино, для виробництва якого використовується тільки добірний виноград [15].

Найбільш відома в Херсонській області сімейна винарня "Курінь", основним напрямом господарської діяльності є виробництво вино-

градних вин. У зв'язку з цим на території господарства було збудовано унікальний компактний цех для переробки винограду, обробки виноматеріалів, розливу та зберігання вин. Цей комплекс побудовано за принципом французького шато. Це підприємство замкнутого циклу: власний виноградник, винний підвал, цех, дегустаційна зала, готель із рестораном. Екологічний підхід до виробництва — тільки біоорганіка, токсичні речовини не використовуються. Вино витримується у дубових бочках, усього 70 бочок.

Наразі необхідно визначити пріоритети розвитку виноградарства з урахуванням зональних та регіональних особливостей. Приділити увагу розробці спеціальних державних програм зі збереження кращих сортів винограду. Уряду необхідно відновити дію Закону України "Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства" (587-14) до 2025 р. та удосконалити механізм надання державної підтримки виноградарству і забезпечити розвиток виноробства з урахуванням вимог СОТ, розробити Виноградний кадастр в рамках загального земельного кадастру [16].

Зокрема, в Херсонській області розроблена "Обласна цільова програма розвитку виноградарства та виноробства Херсонської області на 2021—2025 роки", в якій визначені основні напрями розвитку галузей виноградарства та виноробства: збільшення обсягів виробництва на основі нових площ виноградників і площ зрошення під насадженнями; підвищення рівня інвестування в галузь виноградарства та виноробства; впровадження в технологічний процес вирощування виноградних насаджень інноваційних інформаційних технологій; створення Херсонської обласної Асоціації виноградарів та виноробів; формування та подання до компетентних органів пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства в галузях виноградарства та виноробства;

В якості розвитку інфраструктури ринку вина та реклами продукту на рівні регіону і країни передбачено створення та організація дегустаційних об'єктів і заходів, зокрема залів, підвалів, майстер-класів, квестів, турнірів, навчальних академій, лабораторій, тощо; проведення Щорічного Фестивалю Вина; організація та проведення ярмарок, виставок, а також семінарів, бізнес-тренінгів, засідань за "круглим столом"; створення стели — візитної картки області та формування в рамках Херсонського обласного краєзнавчого музею окремої секції "Розвиток виноробства на Херсонщині"; виготовлення та розміщення на телебаченні відео-

ролика "Виноградарство та виноробство Херсонщини"; інтеграція маршрутів, розроблених у рамках проєкту "Дорога Вина та Смаку", до діючих електронних карт.

Реалізація зазначених завдань на території області забезпечить відродження сировинної бази виноробства, сприятиме налагодженню конкурентоспроможної ціни на виноробну продукцію, що відповідає потребам ринку, стимулюватиме ефективне завантаження виробничих потужностей з використанням власних сировинних ресурсів для насичення внутрішнього ринку та формування експортного потенціалу галузі [17].

ВИСНОВКИ

Територіальна і зональна спеціалізація виноградарства, розвиток виноробства в малих формах господарств, залежність результатів діяльності від природно-кліматичних умов зумовлюють регіональні відмінності у виробництві винограду і продуктів його переробки, формують відповідні особливості виноградних ринків окремих регіонів країни. У виноградарських регіонах країни формуються стійкі зв'язки з іншими регіонами та зовнішніми ринками.

Розвиток виробничих, комерційних, торговельно-збутових, фінансово-економічних, інформаційних та науково-технічних зв'язків на міжрегіональному рівні вимагає чіткого виконання договірних угод з обміну ресурсами для вирощування винограду, послугами щодо його переробки і транспортування, постачання переробленої продукції у торговельну мережу між регіонами України та провідними Європейськими країнами. Ці процеси сприяють інтеграції регіонів, формуванню нових логістичних потоків, ефективному розвитку виноградарсько-виноробної сфери АПК України.

Ефективний розвиток виноградарства та виноробства на рівні регіонів можливий на основі поєднання технологічних, організаційно-економічних та ринкових чинників. Головним вектором розвитку галузей виноградарства та виноробства є: поліпшення використання наявних ресурсів господарств і біокліматичного потенціалу регіонів на основі впровадження інтенсивних ресурсозберігаючих технологій вирощування, розширення мережі підприємств, фермерських господарств і малих форм підприємництва, спеціалізованих на виробництві винограду і вина, оптимізації і поліпшенню структури сортового складу насаджень відповідно до потреб виноробних підприємств і рин-

ку вина, збільшення обсягів переробки і зберігання продукції в регіонах її вирощування, опрацювання заходів щодо підвищення ефективності перспективних форм господарювання в галузі.

Література:

1. Ільчук М.М., Дмитрук М.І. Розвиток виробництва винограду в Україні. Економіка АПК. 2019. № 1. С. 18—26.
2. Кареба М.І., Хохлова Ю.Ю. Економічна ефективність та перспективи розвитку виноградарства в Очаківському районі Миколаївської області. Молодий вчений. 2017. № 12 (52). С. 28—32.
3. Попова М.М. Сучасний стан виноградарства і виноробства України та роль її окремих регіонів у розвитку галузі. Бізнес Інформ. 2014. № 7. С. 136—142.
4. Авласенко О.А. Сучасні тенденції розвитку виноробства в Україні і її регіонах. Ефективна економіка. 2014. № 6. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3128> (дата звернення 12.09.2021).
5. Обнявко В.О. Стан та перспективи розвитку галузі виноградарства й виноробства в Одеській області. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 52-1. С. 93—99.
6. Власов В.В., Белоус І.В. Наукове забезпечення розвитку галузі виноградарства і виноробства в Україні. Економіка АПК. 2016. № 5. С. 38—42.
7. Власов В., Джабурія А., Білоус І. Виноградарська галузь потребує перетворень. Пропозиція. 2014. Спецвипуск. С. 6—9.
8. Москаленко Д.М., Сильчук Т.А., Зуйко В.І. Розширення інноваційних послуг у сфері гостинності. Причорноморські економічні студії. 2020. Вип. 58-2. С. 33—37.
9. Пергат А.П. Винный туризм Украины как составляющая винных туров Европы. Культура народов Причерноморья. 2013. № 248. С. 85—89.
10. Дмитрук М.І. Формування пропозиції на ринку винограду сільськогосподарськими підприємствами України. Економіка АПК. 2018. № 11. С. 106—110.
11. Каламан О.Б. Основні напрями ефективного розвитку виноградарсько-виноробних підприємств в сучасних ринкових умовах. Економіка: реалії часу. 2015. № 5 (21). С. 64—68.
12. Костишин Н.С. Економічна сутність прибутку як результату діяльності підприємств виноробної галузі URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2012_4/132.pdf (дата звернення 24.10.2021).

13. Россоха В.В., Петриченко О.А. Потенціал ринку вина в Україні. Економіка АПК. 2020. № 9. С. 17—29.

14. Виноробство в Україні. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 10.11.2021).

15. Винний гід України: офіційний сайт. URL: <https://www.uabestwine.com/prychornomoria> (дата звернення 10.09.2021).

16. Розвиток виноградарства в Україні потребує регіонального та зонального підходів — експерт. URL: <https://agropolit.com/news/20832-rozvitok-vinogradarstva-v-ukrayini-potrebye-regionalnogo-ta-zonalnogo-pidhodiv-ekspert> (дата звернення 10.09.2021).

17. Обласна цільова програма розвитку виноградарства та виноробства Херсонської області на 2021—2025 роки (проект). Департамент розвитку сільського господарства та зрошення ХОДА. URL: https://khoda.gov.ua/pro_proekt_oblasnoi_cilovo_programi_rozvitku_vinogradarstva_ta_vinorobstva_hersonskij_oblasti_na_2021_2025_roki (дата звернення 12.11.2021).

18. Цимбалюк К.А. Виноградарсько-виноробна галузь — стан та проблемні питання розвитку в Україні. Інтелект XXI. 2018. № 1. С. 145—150.

19. Сільське господарство України за 2020 рік: статистичний збірник. К.: Держаналітінформ, 2021. 231 с.

References:

1. Il'chuk, M.M. and Dmytruk, M.I. (2019), "Development of grape production in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 18—26.

2. Kareba, M.I. and Khokhlova, Yu.Yu. (2017), "Economic efficiency and prospects of development of viticulture in the Ochakov area of the Nikolaev area", *Molodyj vchenyj*, vol. 12 (52), pp. 28—32.

3. Popova, M.M. (2014), "The current state of viticulture and winemaking in Ukraine and the role of its individual regions in the development of the industry", *Biznesinform*, vol. 7, pp. 136—142.

4. Avlasenko, O.A. (2014), "Modern progress of vine making trends are in Ukraine and its regions", *Efektivna ekonomika*, vol. 6, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3128> (Accessed 12 Sept 2021).

5. Obniavko, V.O. (2020), "Status and prospects of development of viticulture and winemaking in Odessa region", *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 52-1, pp. 93—99.

6. Vlasov, V.V. and Belous, I.V. (2016), "Scientific support for the development of viticulture and winemaking in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 38—42.

7. Vlasov, V. Dzhaburiia, L. and Bilous, I. (2014), "The viticulture industry needs transformation", *Propozytsiia*, pp. 6—9.

8. Moskalenko, D.M. Syl'chuk, T.A. and Zujko, V.I. (2020), "Expansion of innovative services in the field of hospitality", *Prychornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 58-2, pp. 33—37.

9. Perhat, A.P. (2013), "Wine tourism in Ukraine as a component of wine tours in Europe", *Kultura narodov Prychornomor'ia*, vol. 248, pp. 85—89.

10. Dmytruk, M.I. (2018), "Formation of supply in the grape market by agricultural enterprises of Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 106—110.

11. Kalaman, O.B. (2015), "The main directions of effective development of viticulture and winemaking enterprises in modern market conditions", *Ekonomika: realii chasu*, vol. 5 (21), pp. 64—68.

12. Kostyshyn, N.S. (2012), "The economic essence of profit as a result of the enterprises of the wine industry", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2012_4/132.pdf (Accessed 24 Oct 2021).

13. Rossokha, V.V. and Petrychenko, O.A. (2020), "The potential of the wine market in Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 17—29.

14. wikipedia (2021), "Winemaking in Ukraine", available at: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (Accessed 10 Nov 2021).

15. Wine guide of Ukraine (2021), available at: <https://www.uabestwine.com/prychornomoria> (Accessed 10 Sept 2021).

16. agropolit.com (2021), "The development of viticulture in Ukraine requires regional and zonal approaches — expert", available at: <https://agropolit.com/news/20832-rozvitok-vinogradarstva-v-ukrayini-potrebye-regionalnogo-ta-zonalnogo-pidhodiv-ekspert> (Accessed 10 Sept 2021).

17. KhODA (2020), "Regional target program for the development of viticulture and winemaking in the Kherson region for 2021-2025 (project)", available at: https://khoda.gov.ua/pro_proekt_oblasnoi_cilovo_programi_rozvitku_vinogradarstva_ta_vinorobstva_hersonskij_oblasti_na_2021_2025_roki (Accessed 12 Nov 2021).

18. Tsymbaliuk, K.A. (2018), "Viticulture and wine industry — the state and problems of development in Ukraine", *Intelekt XXI*. № 1, pp. 145—150.

19. Derzhanalitinform (2021), *Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy za 2020 rik: statystychnyj zbirnyk [Agriculture of Ukraine for 2020: statistical collection]*, Derzhanalitinform, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2021 р.